

«փոքր որը տղաքներ» ինքզինքնին հոգալու անկարող էին, և մասնաւորապէս կը ծառայէին բանտարկեալ մարդոց: Տարիքոտ այրիներու ծառայութեան մասին եղած ակնարկութիւնը կը հասկցուի ամէն անոնցմէ, որոնք կը յիշեն Ա Տիմ. Ե. 9—10 համարները: 10

(Շարունակելի)

ԳՐԻ ԳԻԻՏԸ ՀԱՅ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՒ

Ա Ի Ե Տ Ա Ք Ե Ր

ԳԵՈՐԳ - ՄԵՍՐՈՊ

Հայ ժողովուրդը կը տօնէ այսօր իրապէս ազգային տօն մը: Հայ պատմութեան մէջ առաջին անգամն է, միակը, որ Հայութիւնը, որպէս հաւաքական միութիւն, առանց դաւանանքի խտրութեան, առանց կրօնական, քա-

Պոլսոյ մէջ Արգար Դպիրի սպած գիրքերուն հեռանդրոսը

ղաքական, ընկերային այլազան ըմբռումներու խտիրին, կը հանդիսադրէ իր պատմական Յոբելեանը: Մեր կեանքին մէջ առաջին անգամն է որ Հայ Լուսաւորչականը, Հայ Բողոքականն ու Հայ Կաթողիկը, մէկ դրօշի, ազգային դրօ-

10 «Որքեւարին որդեւարիներուն կարգը թող սեւուի, որ վաթսուն տարուընէ պակաս չէ, մէկ էրկան կին եղած, բարի գործերով վկայուած, եթէ զաւակներ մեծցուցած ըլլայ, եթէ չիւրբը ընդունած ըլլայ, եթէ սուրբերուն ոտքերը լուացած ըլլայ, եթէ նեղեալներուն օգնութիւն ըրած ըլլայ, եթէ ասէն ծեսակ բարեգործութեան մէջ յարատեւած ըլլայ»:

շին, տակ կը խմբերգէ իր զարթումին ներթողեանը:

Այս տեսարանը աւելի քան կազդուելի է ու մխիթարական:

Շուրջ 15-20 տարի առաջ, կրք այս տողերը գրողը դեռ պատանի մըն էր, մանուկ մը, տակաւին կը լսուէին այն խոր խտիրը բարացուցող երեւոյթներ, որոնք կը բաժնէին միեւնոյն արիւնը կրող ցեղը՝ մէկ քանի հատուածներու: Ազգութիւնը համազօր էր այն ատեն կրօնական դաւանանքի, Բողոքականը միլիոն մը կը նկատուէր այն տխուր օրերուն, Կաթողիկը միլիոն մըն էր, Լուսաւորչականը՝ միլիոն մը: Երեք ազգեր կային մէկ ազգի մը, ինչ կ'ըսեմ, մէկ փոքրիկ համայնքի, մէջ:

Մենք, Լուսաւորչականներս, կը տօնէինք մեր Ազգային Մանամաղրութեան արեւորածները, որոնք կարծես չէին խօսեր այլ դաւանակից մեր համարիւններուն: Անոնք ալ իրենց ուրոյն տօներն ունէին, տօներ՝ որոնց հանդէպ անտարբերութիւնն ու նոյնիսկ արհամարհանքը կը ծնէր յաճախ մեր չըջանակներուն մէջ: Բաժնուած էինք:

Այն օրերէն ի վեր քիչ տարիներ անցան բաղդատմամբ անցեալի երկար դարերուն, բայց այս վերջին տարիներու մէջ Հայը դարեր արժող տառապանք մը ապրեցաւ, Հայը, առանց դաւանակոն խտրութեան, առաւել կամ նուազ չափով, անցաւ քուրայի մը, հայոցի մը մէջէն, ուրիշ դուրս կու դայ այսօր միաձոյլ զանգուած մը զառնալու կատարեալ ընդունակութիւններով:

Հայուն տառապանքը Ազգային միութիւնը ծնաւ:

Այդ Ազգային միութեան նուիրականացումն է այս օրուան տօնը, որ 1500ամեայ անընդհատ ու անվհատ աշխատանքի մը արդիւնքն է կարծես, որ 15 դարու երկունքի մը ծնունդն է անտարակոյս:

Հայ միտքի, Հայ զարթումին փառաբանութիւնն է այս յօգեւեանը, որուն խորհրդանշանը Հայ այբուբենքն է անշուշտ:

Հայ գիրը իր պատմութիւնն ունի, իր ծնունդն ու դարգացումը, իր դերն ու արդիւնքները, որոնց մասին հոս չէինք կրնար երկուր խօսիլ:

Երկու խօսք միայն:

Հայ Գիրք դիւան է Տարօնցի մեծ վարդապետին՝ Մեսրոպին, որ իր խուզարկութեան ու տքնութեան կնիքն է դրած անոնց վրայ:

Հայ կեանքի է՛ն մեծ հանգրուանն է բացած ան: Այդ Գիրքը ստեղծագործած են Հայ գրականութիւնը կամ դպրութիւնը, որ իր կարգին՝ Տպագրութեան օժանդակութեամբ՝ պատճառ դարձած է Հայ Լեզուի պահպանումին ու զարգացումին, Հայ Եկեղեցիի հայացումին, Հայ Մտքի զարթումին ու բեղմնաւորութեան, Հայ Ազգութեան ինքնուրոյն գոյութեան:

Հրոչալի ու գեղեցիկ արդիւնք:

Տարակոյս չկայ որ Հայ Գրչութեան կատա-

ԱՂՎԱՐ ԳՊԻՐ (Թոխարցի)

րած կարեւոր ու դնահատելի ազդեցութիւնը մեր կեանքին վրայ շատ աւելի փոքր ու ճղճիմ կը մնայ բաղդատմամբ այն հսկայ դերին, զոր խաղացած է Հայ Գիրք՝ տպագրութեան մուտքէն ետքը:

Այն օրէն ի վեր երբ Մեսրոպեան տաւերը սկսան սեղմուիլ մամուլներու տակ, Հայ Գրականութիւնն ու Միտքը սկսան նոր թռիչք առնել ու աւելի եւս բեղմնաւորիլ:

Մեղապարտ Յակոբները, Աբգար Դպիրներն ու իրենց Սուլթան Շահ որդիները, որոնք Հայ տպագրութեան առաջին աշխատակորները եղան, բացին այն ճամբան, դժեցին այն ուղին, որ պիտի առաջնորդէր իրենցմէ ետքը հայ մտաւորական կեանքը:

Անոնցմէ յետոյ Հայ մտքի ու տպագրութեան սատարները չեն պակտիր ալլելս, հետ-

զհետէ Հայը կ'սկսի լոյս փնտռել կիւթթէնպէրկի նոր լուսարաչիս գիւտէն: Համալսարանային կեանքի ետուղեովին կը մասնակցի եւ Հայը:

1703 թուականներուն հալածական Հայ մը կ'ապաստանէր Յունաստանի Մեթոն քաղաքը, ուր իրեն համախոհ աշակերտներով շուտով կը կազմակերպէր Միաբանութիւն մը. Մխիթարն էր ադ: Միաբանութիւնը շուտով կը հալածուէր նաև այդ տեղէն ու վերջապէս կը հաստատուէր Վենետիկ, Ադրիականի է՛ն հին ու է՛ն գեղեցիկ քաղաքներէն մին, Ս. Ղազար կղզին:

Հայ մամուլը կ'սկսի ճանչել հան, կ'արտադրէ գրքեր, «մատեններ», որոնք Հայուն վե-

ՄԱՌԻԹԱՆՇԱՀ
(Աբգարի որդին) Մարտ Անտոն

րածնունդը կը կոթողեն: Հայ գրչագիրները, առաջին անգամ առատ ու խնամուած, կ'սկսին բազմապատկուիլ, տպագրուիլ, Հայ Լեզուի բառարանն ու քերականութիւնը կը շինուին, արեւմտեան մտքի երկիրը կը հայանան, ու կը տարածուին, կը սփռուին աշխարհի ամէն անկիւնները, ուր Հայը ապաստան է գտած: Հայուն պատմութիւնն ու աշխարհագրութիւնը, հայրենի հողն ու ջուրը գուրգուրոտ ու սոււնաստիութեան առարկայ կը դառնան:

Հայ կաթողիկէ այդ Միաբանութիւնը, բայց Հայուն վերածնունդի գործին մէջ լուսագոյն դերն է կատարած: Արդարև Հայկազնեան, Բաւարաններու, Պատմութիւններու և Հնախօսութիւններու կողքին, կրօնական, նոյնիսկ դաւանամտիկ հրատարակութիւններ եւս լոյս

Ա Ի Ե Տ Ա Բ Ե Դ

ԵՒ

ՇՏԵՄԱՐԱՆ ՊԻՏԱՆԻ ԳԻՏԵԼԵԱՅԻ

1855 Յունուար 3ի անդրանիկ թիւին

ԽՍՐԱԳՐԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Շտեմարանի Պիտանի Գիտելեայ ամսական թերթը

անցեալ քանի մը տարիներուն մէջ արդոյ ընթերցողները տարակոյս չունինք որ հաճութիւն պիտի զգան ներկայ տարուոյս սկիզբը ութերորդ հատորին ձեւը փոխուած ըլլալը աս առաջին թիւովը տեսնելով: Միտքերնիս ան է նաև որ այսուհետև աւելի առատ ու զանազան շարժեր հարգուենք, և հրատարակուած լուրերն ալ ընթերցողներուն աւելի հաճոյական ընկու համար՝ մեր թերթը տանն և հինգ օրն անգամ մը հրատարակենք, և ոչ թէ ամիսը անգամ մը՝ ինչպէս որ ասկէ առաջ կ'ըլլար:

Աս փոփոխութիւնները հարկաւ տպագրութեան ծախքին վրան ալ տարբերութիւն կ'ընեն. ուստի կը պարտաւորեն մեզ ստորագրութեան զինն ալ աւելցնելու: Նոյն ատենը վստահ ենք որ մեր արդոյ ընթերցողները զանգատանաց առիթ մը չպիտի ունենան՝ տեսնելով միանգամայն մեր հրատարակելու թերթին շատ չափաւոր

զին ունենալը: Խօսք կուտանք նաև թէ՛ ջանք մը չպիտի ինչայո՛ւ որ ամիկա զուարճալի ու կրթական միջոց մը ըլլայ, և ընթերցողաց շատագոյութեանն ալ ամէն կերպով արժանի:

ՊԱՅՄԱՆՔ ԱՏՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ Ա.Ի.Ե.Տ.Ա.Բ.Ե.Դ

Կոստանդնուպոլսոյ մէջ ստորագրուողներուն համար տարեկան զինն է (գալիսէյով) 30 դրոյ, վեց ամսականը 18: Գուստերէն ստորագրուողներուն համար՝ փոստային մէկ տարեկան զինն է (պիլիկով) 35 դրոյ, վեց ամսականը 20: Հինգ ստորագրութի ն գրանդին վեցերորդ օրինակ մը ճրկ պիտի արու՛ւի, և իրեն անուամբը պիտի բուն եղած տեղը իրկու՛ի: Նոյն կանոնը պահուելով՝ ամէն մէկ հինգ հատին վրայ մէկ մէկ հատ ալ ճրկ արու՛ի պիտի:

Ստորագրութիւնները պիտի ընդունուին

Ա Ի Ե Տ Ա Բ Ե Դ

ՆՏԵՐԱՐԱՆ ՊՈՏԱՆԻ ՊՈՏԱՆԻ

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵ
ԿՈՄԻՏԵ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵ
ԿՈՄԻՏԵ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵ
ԿՈՄԻՏԵ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵ
ԿՈՄԻՏԵ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵ
ԿՈՄԻՏԵ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵ
ԿՈՄԻՏԵ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵ
ԿՈՄԻՏԵ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵ
ԿՈՄԻՏԵ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵ
ԿՈՄԻՏԵ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵ
ԿՈՄԻՏԵ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵ
ԿՈՄԻՏԵ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵ
ԿՈՄԻՏԵ

Բրթթէսթանդից կոստանդնուպոլսոյ գրքատունը՝ որ Մուստաֆայ փաչա խանն, Սաքաչէշէսին, ու նաև Ամիրիզացի Բարոզաց, Բրթթէսթանց Հոյլուերու, Վարժապետներու և Գրքածախներու ձեռամբ՝ աս Տէրութեան ամէն գլխաւոր քաղաքներուն մէջ:

